

Erkən nikahlar (təhlil).

Erkən nikah yaşı 18-dən az olan və ya yeniyetmələrin nikaha daxil olmasıdır. 18 yaş uşaqların müdafiəsi baxımından 1989-cu il tarixli Uşaq Hüquqları Konvensiyasında müəyyənlanmış son həddir. (Uşaq Hüquqları Konvensiyası, maddə 1.) Beynəlxalq standartlara görə, uşaqların nikaha daxil olması insan hüquqlarının pozulması hesab olunur. Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsinin 16 - cı maddəsində deyilir: “Yetkinlik yaşına çatmış kişilər və qadınlar, heç bir irqi, milli və ya dini məhdudiyət olmadan bir-biri ilə evlənmək və ailə qurmaq hüququna malikdir. Lakin nikah yalnız hər iki tərəfin azad və tam razılığı əsasında baş verə bilər. Əgər nikaha daxil olmaq istəyən bir tərəf yetkinlik yaşında deyilsə və gələcək həyat yoldaşı haqqında məlumatlı qərar qəbul etmək iqtidarında deyilsə, bu cür razılıq “tam və azad” ola bilməz. Azərbaycan qanunvericiliyinə görə, yalnız rəsmi şəkildə bağlanmış nikahlar qanuni sayılır. Yaxın qohumlar, himayəçilər arasında nikahlara, eləcə də nikah bağlayan tərəflərdən biri artıq evli və ya ruhi xəstə olduğu halda nikaha icazə verilmir. Rəsmi nikahın bağlanması üçün iki əsas şərt vardır: nikah könüllü olmalı və nikah tərəflərinin yaşı qanunvericilikdə icazə verilmiş həddə olmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinin 60.1. , 60.2, 60.3, 60.4. bəndlərində deyilir: Valideynlik hüquqları uşaqların mənafeyinə zidd həyata keçirilə bilməz. Valideynlik hüquqlarını həyata keçirərkən valideynlər uşaqların mənəvi inkişafına, fiziki və psixi sağlamlığına xələl yetirməməlidirlər. Uşaqların tərbiyəsində onların istismarına, təhqir edilməsinə, mənəviyyatının alçaldılmasına, qəddarlığa, kobudluğa, biganəliyə yol verilə bilməz. Valideynlik hüquqlarını həyata keçirərkən uşaqların hüquq və mənafeələrinə ziyan vuran valideynlər qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada məsuliyyət daşıyırlar. Uşaqların tərbiyə və təhsilinə aid olan bütün məsələlər uşaqların hüquq və mənafeələri, onların rəyi nəzərə alınmaqla, valideynlərin qarşılıqlı razılığı əsasında həll olunur. Valideynlər (onlardan biri) öz aralarında olan narazılığı həll etmək üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanına və ya məhkəməyə müraciət edə bilərlər. Valideynlər ayrı yaşadıqda uşaqların yaşayış yeri onların razılığı ilə həll edilir. Valideynlər arasında razılıq olmadıqda məhkəmə mübahisəni uşaqların hüquq və mənafeələrini, onların rəyini və sair halları (uşaqların qardaş və bacılarına, valideynlərdən hər birinə olan bağlılığı, valideynlərin əxlaqi və digər şəxsi keyfiyyətləri, uşağın yaşı, onun inkişafı və tərbiyəsi üçün şərait yaradılması) nəzərə almaqla həll edir. Azərbaycan polisinin hərəkətləri Azərbaycan Respublikasının “Polis Haqqında” qanununda yeniyetmələrin hüquq və maraqlarının müdafiəsi ilə bağlı maddələr vardır: “Yeniyetmələrin hüquqlarının

pozulmasının qarşısının alınması ilə bağlı polis işçisinin vəzifələri” (maddə 15.1) və “Yeniyetmələrin hüquqlarının pozulması ilə bağlı polis işçisinin hüquqları” (maddə 19.1). Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin “ Qadını nikaha daxil olmağa məcbur etmə” (maddə 176.1.) maddələrində qeyd olunur ki, qadını nikaha daxil olmağa məcbur etmə iki min manatdan üç min manatadək miqdarda cərimə və ya iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. Eyni əməllər nikah yaşına çatmayan şəxs barəsində törədildikdə üç min manatdan dörd min manatadək miqdarda cərimə və ya dörd ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Azərbaycanda erkən nikah halları mövcuddur. Statistik göstəricilərdə də bu mənzərəni görmək mümkündür. 1999-2011-cu illərdə Azərbaycan Respublikası üzrə nikaha daxil olan erkən yaşlı qızlar :

İllər	Nikaha daxil olan qadınlardan sayı-cəmi, nəfər	Onlardan 18 yaşadək olan qızlar, nəfərlə	Nikaha daxil olan qadınlardan ümumi sayına nisbətən, faizlə
1999	37382	2649	7,1
2000	39611	2473	6,2
2001	41861	2348	5,6
2002	41661	2140	5,1
2003	56091	2556	4,6
2004	62177	3214	5,2
2005	71643	4016	5,6
2006	79443	4607	5,8
2007	81758	5023	6,1
2008	79964	5544	6,9
2009	78072	5380	6,9
2010	79172	4883	6,17
2011	88145	5138	6,17

1999-2011 –cu il illər ərzində nikaha daxil olan qadınlardan ümumi sayına nisbətən 18 yaşadək olan qızlar ən çox 1999-cu ildə(7,1%) olmuşdur. 2003- cü ildə isə ən az (4,6%).

2007- ci ildən isə bu göstəricilər artmaqdadır. Hazırda nikaha daxil olan qadınların ümumi sayına nisbətən 18 yaşadək olan qızlar 6,17 % təşkil edir.

Azərbaycan Respublikası Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi BMT Uşaq Fondu ilə birgə 2009-cu ildə “Erkən nikahlar: uşaq hüquqlarının pozulması” ilə bağlı sosial araşdırma aparmışdır. Bakı, Abşeron, Quba, Lənkəran və Ağstafa bölgələrində tədqiqat aparılmış və Azərbaycanda erkən nikahın qarşısının alınması və ona qarşı tədbirlərlə bağlı qanunvericilikdə, siyasətdə və təcrübədə tələb olunan təkmilləşdirmə üzrə tövsiyələr təqdim olunmuşdur. Burada qızlar üçün nikah yaşı 1 yaş qaldırılaraq 17-dən 18-ə qaldırılmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, BMT- nin Əhali Fondunun (UNFPA) Azərbaycandakı nümayəndəliyi və Azərbaycan Respublikası Ailə, Qadın və Uşaq problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin maddi və texniki dəstəyi ilə birgə 2010-cu ilin 11-29 –da ölkənin regionlarının şəhər və kənd yerlərində “Qızların erkən nikaha daxil olması və rəsmi və rəsmi nikahdan kənar doğum hallarının öyrənilməsinə dair” statistik müayinəyə əsasən 18 yaşadək erkən nikaha daxil olan qadınların 38,9 %-i şəhər, 61,1%-i isə kənd yerlərində qeydə alınmışdır.

Erkən nikaha daxil olan qadınların 37,4%-i öz istəyi ilə, 25,9%-i valideynlərinin təzyiqi altında, 10,7%-i ailədə maddi vəziyyətin çətin olduğuna görə, 7,9%-i ərinin maddi cəhətdən varlı olmasına görə, 6,4%-i qaçırıldığına və 1,6 %-i hamilə olduğuna görə erkən nikaha daxil olmuşdur. 16 yaşda öz istəyi ilə, 15 yaşda hamilə olduğuna görə erkən nikaha daxil olma hallarının xüsusi çəkisi daha yüksək olmuşdur. Qaçırılma halları 15 və 17 yaşlılar arasında dah çox baş vermişdir. Erkən nikaha daxil olan qadınların atalarının əksəriyyəti kənd təsərrüfatı işçisi - 31,9%, fəhlə - 17,0%, nəqliyyat işçisi - 9,6%, analarının - evdar qadın - 53,7 %, kənd təsərrüfatı işçisi -17,9%, ərləri isə - kənd təsərrüfatı 21,1%, ticarət 14,1% nəqliyyat 9,9% və tikinti- 7,2% sahələrində məşğul olmuş, eləcə də fəhlə -13,1%, fermer 7,3 % və işsiz – 7,0% olmuşdur.

Həmçinin bu qadınların rəsmi nikahda olmamasının səbəbləri bu cür müəyyənləşdirilmişdir: onlardan 40,5 %-nin müvafiq sənədləri qaydasında olmadığından, 33,2%-nin nikah yaşına çatmadığından, 26,3 %-nin isə digər səbəblərdən Ədliyyə Nazirliyinin müvafiq qurumlarında qeydiyyatda alınmamışdır. Erkən nikahlardan doğulan uşaqların 97,1 %- i stasionar, 2,9 % - i isə ev şəraitində dünyaya gəlmişdir. Və ev şəraitində doğan qadınların 53,9%-i bunun səbəbini maddi çətinlik, 27,7%-i isə doğum evinin uzaqda yerləşməsi ilə izah edirlər.

Həmçinin statistik göstəricilərə görə 15-17 yaşlı analar tərəfindən doğulan uşaqların sayı 2009-2011-ci illərdə aşağıdakı kimi olmuşdur:

İllər	15-17 yaşlı analar tərəfindən doğulan uşaqların sayı cəmi, nəfər	Şəhər yerlərində	Kənd yerlərində	Diri doğulanların ümumi sayına nisbətən% -lə, cəmi	Şəhər yerlərində	Kənd yerlərində
2009	3538	1110	2428	2,3	1,5	3,1
2010	4103	1463	2640	2,5	1,8	3,1
2011	4392	1450	2942	2,5	1,7	3,2

Buradan da görünür ki, kənd yerlərində həm erkən nikah halları, həm də erkən yaşda uşaq dünyaya gətirən qadınların çoxu kənd yerlərində yaşayanlardır. Bir məsələni də qeyd etmək lazımdır ki, kənd yerləri dedikdə, buraya Bakı kəndləri də daxildir.

Baxmayaraq ki, silsilə tədbirlər həyata keçirilir, maarifləndirmə işləri aparılır, lakin hələ də erkən nikah Azərbaycanda aktual problemlərdən biri olaraq qalmaqdadır. Komitə bu məsələni hər zaman prioritet problemlərdən biri kimi nəzarətdə saxlayır.

İcraçı: A.Veysəlova.

